

Benvinguda a Montserrat Torrent, acadèmica d'honor

Carles Guinovart i Rubiella

Acadèmic de número. carlesguinovart@ono.com

És per a mi un autèntic i gran plaer donar avui la benvinguda, en tant que acadèmica d'honor de la nostra institució, a la insigne i molt estimada organista Montserrat Torrent. Molt estimada, per descomptat, pels seus mèrits extraordinaris que li han estat reconeguts a través d'una autenticitat artística verament excepcional. Intèrprets com la nostra Montserrat no és que toquin només molt bé l'instrument, és que es qüestionen el misteri de les obres que interpreten, obres a les que doten d'una ànima i sentit profund, perquè, tal com ella mateixa ha confessat, en parlar del gran compositor del segle XVII Correa de Arauxo, en un moment de maduresa, «Escolto per dintre, no fa falta que soni», i jo diria que el que ens vol donar a entendre amb aquesta afirmació és la mística d'una realitat interior, profunda, que exterioritza potser vagament en la interpretació. I el més bonic és que aquest oferiment sonor el fa amb una entrega, que si abans he dit autèntica també hagués pogut anomenar pura! És així doncs que el seu verb essencialista, sense amaneraments gratuïts, està dit des d'una veritat inqüestionable que, a més a més, s'ha anat depurant encara més amb el pas del temps.

En la meva darrera intervenció, el 17 de desembre de 2014, ara fa exactament mig any, en el discurs de benvinguda del nostre rellevant acadèmic per Collbató, l'orguener Albert Blancafort, parlava del quasi anonimat de l'organista, del músic que sembla petit, gairebé amagat dintre de la gran estructura de l'orgue, com si «talment es tractés d'un àngel baixat del cel». Avui, aquest àngel s'ha encarnat en la figura de la nostra gran i estimada organista Montserrat Torrent, de la qual podria anar desgranant, una darrera l'altra, les ben guanyades fites del seu brillant currículum: que si doctora honoris causa per la Universitat de Barcelona, que si ha estat reclamada d'un punt a un altre de la geografia espanyola, així com internacionalment; podria desglossar els innumerables èxits adquirits..., però, per a tot això, ja tenim les dades esplèndides d'Internet. A mi, el que m'interessa destacar, en referir-me a Montserrat, a la nostra organista catalana, és la qualitat del seu cantó humà tan ben imbricat amb el seu sentit artístic, la seva senzillesa i humilitat, l'excel·lència de la qual està en sentir-se al servei dels altres, del seu auditori, al que comunica l'emoció que li ha produït a ella mateixa el contacte amb la bellesa, aquella que representa tot allò que impregna l'autèntica obra d'art, sigui aquesta la perfecció d'un Antonio de Cabezón, del segle XVI, la d'un Correa de Arauxo, del segle XVII, o la de Joan Baptista Cabanilles dels segles XVII-XVIII, per no parlar de la monumentalitat i grandesa de J. S. Bach.

Sembla doncs que l'organista, com és el cas de Montserrat, hagi de comportar, potser en la seva mateixa naturalesa, un esperit humil, lluny de tot protagonisme, i que la seva funció hagi de ser la de donar veu, dintre del gran recolliment religiós i en la seva vessant acústica, a les pedres del temple. Ja vàrem parlar, en aquella altra ocasió, de què «les pedres canten» i que formen part d'un organisme viu, que respira entre els seus components. Perquè, no diríeu que l'orgue és, o representa, la respiració acústica de l'edifici-església? No vénen a ésser els seus tubs la imatge viva dels seus pulmons, els que li insuflen l'alè i fan que aquest gran recinte sigui el d'un ésser viu?: noteu que tant pot esplaiar-se a ple pulmó, mostrant la seva immensitat sonora, com pot xiuxiuejar, en

un suau murmur, els moviments més íntims i recondits de l'esperit. Perquè aquest alè suau, dolç o vigorós, acaba sent la potència i respiració vital del sagrat recinte, l'exteriorització del seu propi esperit sagrat.

Heus aquí, doncs, la responsabilitat de l'organista, la de dotar d'una ànima a aquesta ressonància, aquella que, endemés, ens ha de fer conèixer els racons amagats, sovint de sonoritats úniques, segons la configuració tímbrica de l'instrument, sonoritats genuïnes que aporten sensacions inèdites, fruit de la creativitat i la imaginació de l'intèrpret. Perquè, mentre moltíssims músics tenen, com per exemple els violinistes, "el seu" propi instrument, gairebé integrat a la seva pròpia persona, formant amb ella mateixa una unitat indestruïble, l'organista itinerant descobreix, per contrapartida, amb gran sorpresa, un instrument diferent a cada ocasió, a cada nova basílica; orgue, per tant, individualitzat, que ha d'explorar amb molta cura segons els seus particulars registres i les característiques pròpies amb les que l'ha volgut dotar l'orguener, bé sigui del passat o del present. Certament, trobar-se al davant d'un nou orgue és, creativament i tímbrica, una nova i fascinant aventura. Però, com l'orgue és també un instrument històric, s'ha de poder tocar amb criteris musicològics, adaptant-lo al sentir del seu temps, a l'estil de cada època. I si tot això és realment immens, en temps i espai, l'organista, conscient de tota aquesta responsabilitat, ha d'accedir a aquesta tasca sagrada amb autèntica devoció, un sentiment de gran respecte que és el que predisposa i arriba a l'oïdor. El poder de captació religiosa que aporta l'escolta d'aquest ésser terrible o pietós és un dels aspectes més valuosos del músic que predica, no amb la paraula sinó amb els dits i el pedaler, comandats pel cor, i potser sovint més eloqüent per arribar a la fibra sensible que no pas la comunicació parlada, semàntica i conceptual. Per això, l'intèrpret organista, sabent-se creatiu, explora amb il·lusió tots aquests registres de l'ànima, materialitzats en combinatòries de tubs grans i petits, llargs i curts, que demana la ciència d'un gran coneixement executiu però que ha d'estar fecundada per la saviesa de la gran intuïció.

Jo crec que la més noble arquitectura d'un edifici religiós, la construcció d'una basílica, ha d'estar en consonància amb la seva idiosincràsia i dimensió acústica. Lluny de què la posterior aparició de l'orgue sigui la resultant fortuïta d'una presència imposada, cal pensar la construcció en termes acústics, i la intuïció em diu que aquesta prioritat, la de tenir prèviament en compte la dimensió sonora del temple, beneficiaria no solament l'estètica del seu acabat sinó, fins i tot, la proporció geomètrica de la seva estructura. I així com, segons sant Joan, «En un principi era el verb...» cabria pensar que, en la construcció d'una catedral en un principi hauria d'ésser el so com a veritable harmonia entre els seus components.

Quan entrem en el vast espai d'una gran església i sentim potser, com a Santa Maria del Mar, l'espaiositat immensa en un esperit d'austeritat, si en aquell moment sonen delicadament els tubs suaus de l'orgue, sembla que l'edifici enter ens acull amb dolcesa en posar-se tot ell en vibració. És llavors que, tot recordant Màrius Schneider, «les pedres cantes» i els esperits responen, quan el temps embogit que ens arrossega s'aplaca, s'atura i podem entrar en un recés, en una altra realitat, tal vegada aquella de l'Harmonia de les esferes, somniada en la llunyania pel mateix Pitàgores. Vull dir que tota aquesta confluència i concatenació d'espai arquitectònic (la mateixa església en tant que edifici), la sàvia geometria que la configura, l'oportuna col·locació de l'orgue com a veritable diafragma que assenta el cant de l'edifici, la seva resposta acústica que retorna en sons musicals, com un autèntic radar del seu perfil dibuixat, el grau oportú de ressonància, tot aquest envoltant integrat,

pot aportar tanmateix poders màgics i una confluència de factors que ratllen amb l'encanteri. Si els cants primigenis, en les societats primitives, arribaven a la suggestió de l'encant i eren responsables de l'encanteri, l'ambientació eclesial, a través dels segles, més enllà de les teories "pietistes" del segle XVIII, ha sabut substantivar el silenci des de l'abstracció del so. Al cap i a la fi, el missatge dels nombres i les proporcions, que és tant com dir, del sublim missatge de la coherència suprema, si és que aquesta en algun moment arriba a donar-se, i que acaba implicant la força de les emocions.

Repeteixo. La seqüència construcció de l'edifici església (arquitectura), construcció de l'orgue (orguener), porta a la figura de l'interpret (organista), que és qui dóna sentit discursiu a tot el demés per arribar a l'últim estadi que és el del fidel receptor.

Si en parlar, en aquella altra ocasió, de l'orguener Albert Blancafort vàrem ja posar l'èmfasi en el valor constructiu, artesanal-artístic, no es comprèn, òbviament, l'organista sense l'orgue construït, puix que ambdós són dependents. Us sobta que Montserrat estigui involucrada gairebé de bon antuvi amb el projecte organístic d'en Gabriel Blancafort, pare de l'Albert, i que hagi estat la padrina en el bateig d'aquest darrer? No està tot imbricat?

L'organista ha de saber "qüestionar i interpretar", més enllà dels diferents repertoris, les particularitats pròpies de cada instrument, quina pot ser la millor combinatòria dels seus registres, els tipus de registres en orgues històrics, amb les sonoritats pròpies de cada època, donat que l'orgue fou ja en el passat un instrument meravellós que anunciava, ja des d'èpoques remotes, la riquesa tímbrica que, en temps futurs, acabaria constituint l'orquestra simfònica.

I quan escoltem, esporàdicament, segons deia, i quasi furtivament, el so de l'orgue a l'església, no sabem d'antuvi, habitualment, qui improvisa o qui el produeix; per això, deia jo abans, davant la incògnita, que es tractava «talment d'un àngel baixat del cel». Però, aquest àngel organista, com el del tríptic de l'*Anyell místic a Gantes*, ara i aquí ja de carn i ossos, pren quasi, malgrat el seu anònim, la responsabilitat d'un "mèdiu", però no la d'un mèdiu qualsevol, sinó d'aquell que ens lliga a la transcendència. L'orgue pot ser, doncs, monumental i impetuós, perquè també ho és si cal la seva expressió contundent; pot ser immens, per la seva magnitud, evidentment, però també pel seu missatge profund, com mostren les grans obres per a orgue de J. S. Bach, amb una colossal *Passacaglia en Do menor* i que ens situa, al costat de les seves magnífiques Toccatas, Concertos, Sonates, o Preludis i Fugues, al davant d'una obra explícitament escrita, segons l'anagrama del propi Bach «A major Glòria de Déu». Us sorprèn, doncs, que diguem, en parlar de l'orgue, que es tracta de la veu de Déu?...

No diu la mateixa Montserrat Torrent Serra, en una entrevista a Ourense, que «la perfecció de Bach trasciende lo que es humano y roza lo que es divino»? o, en un altre moment «Bach, más que un músico excelso, es la mano de Dios que se ha servido de él para escribir música». Frases tal vegada sobre dimensionades però que responen a la fascinació extrema d'un art, per massa perfecte, incompreensible i incommensurable.

Una persona amb un tal cabdal de coneixements musicals no podia per menys que, al costat de la interpretació, abocar-se amb entusiasme a la pedagogia. Catedràtica d'orgue, jo diria que de tota la vida en el C. S. M. M. de Barcelona, ha estat mestra estimada de la majoria d'organistes posteriors a la seva generació. És així que la seva mestria s'ha difós i ha fructificat en una plèiade de magnífics organistes, no només catalans o espanyols, sinó també en l'àmbit internacional.

Deixeu-me dir, per acabar i a títol personal, que durant els 13 anys en què jo mateix vaig dirigir el Curs Internacional d'Interpretació Musical a la ciutat de Girona, de 1984 a 1996, va ser sempre present, com a professora d'orgue en el nostre curs d'estiu, l'apreciat magisteri de Montserrat. La llàstima fou que, en un principi, la teníem relegada jo diria que *extra murs*, donat que impartia les seves classes en l'orgue, d'inspiració barroca, de Castelló d'Empúries, formant quasi una àgora independent, i perdent-nos nosaltres el seu contacte i la seva fina ironia fins que, finalment, es va acabant fent el curs en la pròpia catedral de Girona, no sempre amb facilitats per part de la clerecia, que trobaren inconvenients per posar l'orgue a disposició del curs. Va ser aleshores quan vaig descobrir un nou registre de Montserrat Torrent en la manera enèrgica com va saber defensar el que no considerava just, salvaguardant el curs per damunt de tot. Gràcies a què algun brètol trencà entretant una vidriera de la catedral, el propi Ajuntament s'oferí a solucionar-ho a canvi de què es cedís l'orgue per poder fer el curs (els asseguro, però, que ni la Montserrat ni jo mateix vàrem ser qui va trencar la vidriera...).

Gràcies Montserrat per acceptar formar part d'aquesta institució que se sent honorada amb la teva presència. Sigues, doncs, benvinguda a la Reial Acadèmia que, des d'aquest moment, ja és casa teva. Moltes gràcies.

17 de juny de 2015